

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	9
GİRİŞ.....	11

BİRİNCİ BÖLÜM İLK TÜRK DEVLETLERİNDE EĞİTİM

1.1. HUNLARDA EĞİTİM.....	19
1.2. GÖKTÜRKLERDE EĞİTİM.....	23
1.2.1. Eğitim Amaçlı Göktürk Belgeleri: Anıtlar.....	24
1.3. UYGURLARDA EĞİTİM.....	31
1.3.1. İlk Türk Devletleri Dönemi Eğitimin İşlevleri.....	33

İKİNCİ BÖLÜM İLK TÜRK-İSLAM DEVLETLERİNDE EĞİTİM

2.1. İSLAM TARİHİNDE EĞİTİM.....	35
2.1.1. Cami ve Mescitler.....	35
2.1.2. Hangâh, Ribat, Tekye ve Zaviyeler.....	38
2.1.3. Kütüphaneler.....	39
2.1.4. Küttaplar ve Mektepler.....	41
2.2. İLK MÜSLÜMAN TÜRK DEVLETLERİNDE EĞİTİM.....	42
2.2.1. Karahanlı Tamgaç Buğra Han Medresesi Vakıf Senedi.....	47
2.2.2. Selçuklu Nizamiyeleri Çağı.....	49
2.2.3. Selçuklu Atabeyi ve Veziri Nizamü'l-Mülk (1018-1092).....	52
2.2.4. Selçuklu Nizamiyelerinin Açılışının Sebepleri.....	54
2.2.5. Başlıca Selçuklu Nizamiye Medreseleri ve Özellikleri.....	57
2.2.6. Nizamiye Medresesi'nde Dersler ve İşlenişi.....	57
2.3. TÜRKİYE SELÇUKLULARI VE BEYLİKLERDE EĞİTİM HAYATI VE MEDRESELER.....	61
2.3.1. Türkiye Selçuklularında Medreselerin Kuruluşu.....	62
2.3.2. Türkiye Selçuklularında Medreselerin Yapısı.....	62
2.3.2.1. Mimari Yapı.....	62

2.3.2.2. Yükseköğretim Kurumu Olarak Medreselerin İdari Yapısı.....	63
2.3.2.3. Hiyerarşiyi Gösteren aylık Ücret Yapısı (Sivas Gök Medrese Örneği).....	64
2.3.3. Anadolu Selçuklularında Medreselerin İşleyişi.....	64
2.3.3.1. Vakıf-Medrese İşleyişi.....	64
2.3.3.2. Ders İşleyişi.....	66
2.3.3.3. Öğrencilerin Seçilme ve Ders İşleyişi.....	67
2.3.5. Konya Nizamiye Medresesi.....	69
2.3.6. Ceziretu İbn Ömer (Cizre) Nizamiye Medresesi.....	69
2.4. İLK ANADOLU BEYLİKLERİ, TÜRKİYE SELÇUKLULARI VE BEYLİKLER DÖNEMİ MEDRESELERİ.....	73
2.4.1. İlk Beyliklere Ait Medreselere Örnekler.....	73
2.4.2. Türkiye Selçuklu Medreseleri.....	73
2.5. İKİNCİ ANADOLU BEYLİKLER DÖNEMİ MEDRESELERİ.....	75
2.6. BİR YAYGIN EĞİTİM KURUMU AHİLİK VE MESLEKİ EĞİTİM.....	76
2.6.1. Ahi Birliklerinin Yapısı.....	80
2.6.2. Ahilikte Eğitim Çalışmaları.....	81
2.6.3. Ahiler Arasında Sosyal Yardımlaşma.....	84
2.6.4. Osmanlılar Döneminde Ahilik ve Loncalaşma.....	85

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
OSMANLI DEVLETİNDE EĞİTİM-ÖĞRETİM
-Kuruluşundan İlk Yenileşme Hareketlerine Kadar-
(1299-1789)

3.1. ÖRGÜN EĞİTİM.....	90
3.1.1. Sıbyan Mektepleri (İlköğretim).....	90
3.1.2. Medreseler (Orta ve Yüksek Öğretim).....	96
3.1.2.1. Kuruluş Dönemi Osmanlı Medreseleri.....	97
3.1.2.2. Fatih Devri Osmanlı Medreseleri.....	100
3.1.2.2.1. Umumî Medreseler.....	101
3.1.2.2.2. İhtisas Medreseleri.....	103
3.1.2.3. Süleymaniye ve Sonrası Osmanlı Medreseleri.....	106
3.1.2.4. Osmanlı Medreselerinin Kadrosu.....	108
3.1.2.4.1. Yönetim Kadrosu.....	108

3.1.2.4.2. Eğitim-Öğretim Kadrosu.....	109
3.1.2.4.3. Öğrenci Kadrosu.....	113
3.1.2.5. Osmanlı Medreselerinde Eğitim - Öğretim Faaliyetleri.....	114
3.1.2.6. Medreselerin İşlevleri.....	122
3.1.2.7. Medreselerin Gerilemesi ve Alman Tedbirler.....	123
3.1.3. Saray Mektepleri (Seçkinler Eğitimi).....	126
3.1.3.1. Şehzadegân Mektebi.....	127
3.1.3.2. Enderun Mektebi.....	130
3.1.3.3. Harem Mektebi.....	136
3.1.3.4. Meşkhane.....	137
3.1.4. Askerî Mektepler (Askerî Eğitim).....	138
3.1.4.1. Acemioglanlar Mektebi.....	138
3.1.4.2. Mehterhane.....	139
3.1.4.3. Cambazhane.....	141
3.1.4.4. Tophane.....	141
3.1.4.5. Kılıçhane.....	141
3.1.4.6. Tüfekhane.....	141
3.1.4.7. Humbarahane.....	142
3.1.5. Meslekî Eğitim.....	142
3.2. YAYGIN EĞİTİM (HALK EĞİTİMİ).....	145
3.2.1. Camiler.....	145
3.2.2. Tekkeler ve Zaviyeler.....	146
3.2.3. Kütüphaneler.....	148
3.2.4. Sahaflar.....	149
3.2.5. Devlet Adamlarının, Zenginlerin Konakları.....	149
3.2.6. Dâru'l-Mesnevîler.....	150
3.2.7. Kahvehaneler.....	150

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

III. SELİM'DEN MEŞRUTİYET'E OSMANLI'DA EĞİTİM

(1789-1876)

4.1. III. SELİM DÖNEMİ (1789-1807).....	151
4.2. II. MAHMUT DÖNEMİ (1808-1839).....	154
4.3. TANZİMAT DÖNEMİ (1839-1876).....	158
4.3.1. Sultan Abdülmecit Dönemi (1839-1861).....	159
4.3.2. Sultan Abdülaziz Dönemi (1861-1876).....	163

BEŞİNCİ BÖLÜM**MEŞRUTİYET VE MİLLİ MÜCADELE YILLARINDA EĞİTİM**

5.1. I. MEŞRUTİYET (II. ABDÜLHAMİT) DÖNEMİNDE EĞİTİM.....	173
5.2. II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE EĞİTİM.....	182
5.3. MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE EĞİTİM.....	189

ALTINCI BÖLÜM**1923-1960 DÖNEMİNDE TÜRK EĞİTİMİ**

6.1. TEK PARTİ DÖNEMİNDE EĞİTİM (1923-1950).....	191
6.1.1. Atatürk ve Eğitim.....	191
6.1.2. Eğitim ve Öğretim Sistemindeki Gelişmeler.....	193
6.1.2.1. Tevhid-i Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924).....	193
6.1.2.2. Azınlık ve Yabancı Okullar Meselesi.....	195
6.1.2.3. Eğitimde Yabancı Uzmanlar.....	197
6.1.2.4. Harf İnkılâbı.....	199
6.1.2.5. Tarih, Dil ve Kültür Politikaları.....	203
6.1.2.6. Din Eğitimi Çalışmaları.....	207
6.1.3. Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri.....	209
6.1.3.1. İlköğretim.....	209
6.1.3.2. Ortaöğretim.....	216
6.1.3.3. Mesleki ve Teknik Öğretim.....	224
6.1.3.4. Yükseköğretim.....	228
6.1.4. Halk Eğitimi.....	233
6.1.4.1. Türk Ocakları.....	233
6.1.4.2. Halk Dershaneleri.....	233
6.1.4.3. Millet Mektepleri.....	234
6.1.4.4. Halkevleri ve Halkodaları.....	237
6.1.5. Öğretmen Yetiştirme Politikaları.....	240
6.1.5.1. Öğretmen Okulları.....	240
6.1.5.2. Köy Enstitüleri.....	241
6.2. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE EĞİTİM (1950-1960).....	244
6.2.1. İktidar Değişikliği ve Yeni Eğitim Anlayışı.....	244
6.2.1.1. Eğitim ve Öğretim Faaliyetlerindeki Gelişmeler.....	246
6.2.1.2. Yabancı Uzmanların Türk Eğitim Sistemine Etkileri.....	254
6.2.2. Halkevleri ve Köy Enstitülerin Kapanması Süreci.....	255

YEDİNCİ BÖLÜM**1960'TAN GÜNÜMÜZE ÜLKEMİZDE EĞİTİM**

7.1. 1960-1980 ARASI DÖNEM.....	258
7.1.1. Merkez Teşkilatında Yaşanan Gelişmeler.....	259
7.1.2. Okul Öncesi, İlköğretim ve Orta Öğretimde Yaşanan Gelişmeler.....	259
7.1.3. Yüksek Öğrenimde Yaşanan Gelişmeler.....	261
7.1.4. Öğretmen Yetiştirmede Yaşanan Gelişmeler.....	262
7.1.5. Yaygın Eğitimle İlgili Gelişmele.....	263
7.1.6. Milli Eğitim Şuraları.....	264
7.2. 1980 SONRASI DÖNEM.....	265
7.2.1. Merkez Teşkilatında Yaşanan Gelişmeler.....	266
7.2.2. Okul Öncesi, İlköğretim ve Orta Öğretimde Yaşanan Gelişmeler.....	268
7.2.3. Yüksek Öğrenimde Yaşanan Gelişmeler.....	273
7.2.4. Öğretmen Yetiştirmede Yaşanan Gelişmeler.....	274
7.2.5. Yaygın Eğitimle İlgili Gelişmeler.....	276
7.2.6. Milli Eğitim Şuraları.....	277
SONUÇ	281
KAYNAKLAR	283
YAZAR ÖZGEÇMİŞLERİ	309

ÖNSÖZ

Türk siyasi tarihinde doğudan batıya bir gelişme görülmektedir. Her alanda görülen bu gelişmenin değişimler ve yenileşmeler halkasından oluşması dikkati çeker. Eğitim alanı ise değişimin motor gücünü oluşturacak bir çarpan etkisine sahip olduğu için, Türk Eğitim Tarihi bu istikamette doğudan batıya doğru akan gelişmelerde değişim hattının en aktif yönlerinden birini oluşturmuştur. Türkiye’de eğitim tarihinin bu canlı yapısını tarihi kökleriyle beraber tasvir etmeye dönük çalışmaların belli bir sayı ve dağarcığı geçmediği bilinmektedir. Gerek bu sebeple gerekse mümkün olduğunca geçmişten geleceğe akan canlı yenilik hamlelerinin ivme öbeği olan Türk eğitim sisteminin tarihi noktadan izlerini sürmeye katkıda bulunmak bilim sahayla ilgili bilim adamlarının üzerine düşen bir vazifedir.

Bu düşüncelerle yola çıkılarak yazılan *Türk Eğitim Tarihi* isimli bu eserin gözden geçirilmiş olan bu üçüncü baskısı yedi bölümden oluşmaktadır. Eserin **Yrd. Doç. Dr. Hasan Işık** tarafından kaleme alınan birinci bölümünde Türklerin en eski dönemlerine ve İslamiyet öncesi döneme ait eğitim, öğretim kültür ve gelenekleri, **Doç. Dr. Güray Kırpık** tarafından kaleme alınan ikinci bölümünde İslamiyetle birlikte Karahanlılar, Gazneliler, Selçuklular, Anadolu Beylikleri dönemlerinde Türklerde eğitim ve öğretim faaliyetleri, **Dr. Hasan Akyol** tarafından kaleme alınan üçüncü bölümünde Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan XVIII. yüzyılın sonuna kadar eğitimle ilgili gelişmeler ve müesseseler, **Doç. Dr. Uğur Ünal** tarafından kaleme alınan dördüncü bölümünde Üçüncü Selim döneminden Meşrutiyet’e kadar Osmanlı’da yenilik hareketleri zamanındaki eğitim öğretimle ilgili gelişmeler, **Yrd. Doç. Dr. Togay Seçkin Birbudak** tarafından kaleme alınan beşinci bölümünde Meşrutiyet dönemleri ve Milli Mücadele döneminde eğitim sisteminde görülen gelişmeler, **Yrd. Doç. Dr. Bahattin Demirtaş** tarafından kaleme alınan altıncı bölümde Türkiye Cumhuriyeti’nde tek partili dönemden, çok partili dönemde 1960 yılına kadar olan eğitim öğretim faaliyetleri, **Yrd. Doç. Dr. Muhammet Ahmet Tokdemir** tarafından kaleme alınan yedinci bölümünde ise 1960’dan günümüze eğitim sistemimizdeki yenilikler ve değişim ele alınmıştır.

Türkiye Üniversitelerindeki *Türk Eğitim Tarihi* derslerinin içeriklerine uyumlu olacak şekilde düzenlenmiş olan kitabın ilgili ilim adamlarına faydalı olacağını ümit ve temenni ediyor, eserin hazırlanmasında ve yayınlanmasında görüş ve önerileriyle desteklerini esirgemeyenlere teşekkür ediyoruz.

Ankara
Mart 2016